

# KAFKA I BREAKDANCE

O 14. međunarodnom festivalu malih scena u Rijeci

PREMIJERE

FESTIVALI

OBLJETNICE

RAZGOVOR

GLAZBENI  
TEATAR

ESEJ

TEMAT

GAVRAN U  
PARIZU

IZ STRANIH  
ČASOPISA

TEORIJA

IZ POVIJESTI

NOVE

KNJIGE

DRAME

Četrnaesto izdanje Malih scena u Rijeci još je jednom pokazalo kako se radi o promišljenom međunarodnom festivalu s probranim kazališnim predstavama, uglavnom istočnoeuropske produkcije. Izbornik Hrvoje Ivanković natkrilio je program ovogodišnjih Malih scena egidom *stotinu lica samoće*. Predstavama koje problematiziraju čovjekovu usamljenost i odbačenost nastavljeno je istraživanje započeto godinu prije, kada je tematski okvir bio osvjetljavanje izoliranih mikrosvjetova. Usmjeravanjem pozornosti na pojedinca kao da se pošlo u potragu za onim Maeterlinckovim *svakodnevnim tragičnim*, koje je *mного realnije, dublje i bliže našem istinskom biću nego tragično velikih poduhvata*.

Na Festival su ove godine pozvane dvije zagrebačke predstave: *S druge strane* autorskog dvojca Nataše Rajković i Bobe Jelčića, u izvedbi Zagrebačkog kazališta mladih i *Smisao života gospodina Lojtrice*, scene Knap Kulturnog centra Peščenica, u režiji Saše Anočića. Obje predstave dijele zanimljive zajedničke karakteristike – nastajale su kao *work in progress*, bez čvrstog literarnog predloška, s glumačkim improvizacijama kao legitimnim gradivnim materijalom dramske fature. Kazališne poetike njihovih autora upravo se takvim stvaralačkim postupcima i minucioznom obradom suvremenih tema čine najpromišljenijima u hrvatskom kazalištu danas.

Predstava *S druge strane* nastavlja putem koji su Nataša Rajković i Bobo Jelčić trasirali svojim ranijim projektima. Iskrene i dirljive životne priče četvero usamljenih ljudi ispričane su na način koji potire razliku između zbilje i kazališta, pružajući šansu zbilji da se uvjerli-



*S druge strane*, Nataša Rajković, Bobo Jelčić, ZeKeM, Zagreb

vo teatralizira, ali i kazalištu da izmakne uobičajenom manirizmu. Sami autori govoreći o predstavi kažu: *I može se dodati da će na kraju sve biti dobro. Ali bi bilo fer zaključiti da ne mora*. Predstava *S druge strane* pažljivo je oblikovana studija o ljudima koji su, manjkom sreće ili truda, izgubili vjeru u sretan završetak. Ljudske sudbine koje se ocrtavaju tijekom predstave snažno su određene procesom u kojem su nastajale. Priče, oblikovane između ostalog i sublimiranjem osobnih preokupacija samih glumaca, izmiču stereotipnoj teatralizaciji kako svojom neposrednošću, tako i suptilnim režijskim postupcima koji zamagljuju granicu četvrtog zida. Glumci zadržavaju vlastita imena, a gledateljeva uvjerenost u apsolutnost kazališnog čina razbija se očudujućim, "stvarnim" padom reflektora. U tako osmišljenju predstavi, strukturiranoj od autističnih monologa umjesto od dobro skrojenih dijaloga, glumci su ostvarili značajne i

zapažene uloge koje vrlo uvjerljivo prenose suvremenu otuđenu komunikaciju. Posebno se izdvaja majka Ksenije Marinković, igrana nevjerojatno koncentrirano i staloženo, precizno nijansirana od pomirenja do bunta te zasluženo nagradena kao najbolja ženska uloga na Festivalu. Vrijednost cjelokupnog koncepta prepoznata je i nagradom za dramaturški rad autorskom dvojcu Rajković-Jelčić.

*Smisao života gospodina Lojtrice* drugi je projekt vezan uz specifičan kreativni proces rada, neobilježen strogo određenim literarnim ishodištem. Iako zamišljen kao varijacija na teme Letećeg cirkusa Montyja Phytona, tijekom rada na predstavi počeo se nazirati tragikomični svijet puno bliži hrvatskoj stvarnosti od engleskih uzora pa je umjesto u reciklažu Anočić krenuo u stvaranje autohtone tragikomedije i tako u startu kvalitativno premašio prvotno zacrtane ciljeve. U toj šarmantno razbarušenoj priči o malom čovjeku koji se suoči s odbacivanjem okoline nakon što sazna da boluje od neizlječive bolesti, montipajtonovski humor sudara se s dvostrukim osjećajem mučnine u gledatelja. Mučna je slika poniženja glavnog lika, ali još je mučniji osjećaj prepoznavanja latentnog straha koji sve vrijeme izvire iz njegovog



*Smisao života gospodina Lojtrice*, scena Knap Kulturnog centra Peščenica režija Saša Anočić

bivanja na sceni. U gospodinu Lojtrici, kojega izvrsno tumači Rakan Rushaidat, sjedinjeni su strah od bolesti, smrti, gubitak radnog mjesta i životnog partnera. Anočićeva ne odveć suptilna parabola o malom čovjeku koji svoju stražnjicu iznajmljuje kao poligon za izživljavanje autoriteta, iako povremeno "natrana" materijalom, na osobit način obrađuje teme iz života koji nas okružuje.



*Živote moj*, kompanija Sud costa occidentale iz Palerma, redateljica Emma Dante

Izolirani mikrosvjetovi koji su tematski nosili prošlogodišnji festival neizostavno su, bliskoću s novim konceptom, prisutni i ove godine. *Živote moj* redateljice Emme Dante, *Odumiranje* redateljice Egona Savina, pa i *Sonja* redatelja Alvisa Hermanisa, predstave su koje se kreću unutar izoliranih klaustrofobičnih prostora.

*Živote moj* kompanije Sud costa occidentale iz Palerma ogledni je primjer endemskog kazališta kome je okolina u kojoj nastaju i tema i inspiracija. Emma Dante je studiju bezuvjetne majčinske ljubavi i priču o majci koja se ne može nositi s pogibijom jednog od triju sinova ispričovijedala kombinirajući jezovitu formu zadušnog bdijenja s toplim slikama obiteljske prošlosti. Posebno je dojmljiva Ersilia Lombardo koja u ulozi majke ostvaruje zavidan emocionalni i fizički luk od srčane mlade žene do umorne starice.

PREMIJERE

FESTIVALI

OBLJETNICE

RAZGOVOR

GLAZBENI

TEATAR

ESEJ

TEMAT

GAVRAN U

PARIZU

IZ STRANIH

ČASOPISA

TEORIJA

IZ POVIJESTI

NOVE

KNJIGE

DRAME



*Odumiranje* Dušana Spasojevića, u režiji Egona Savina i izvedbi Ateljea 212 iz Beograda



*Sonja*, po noveli Tatjane Tolstoj, u izvođenju Novog riškog kazališta u režiji Alvisa Hermanisa

*Odumiranje* Dušana Spasojevića, u režiji Egona Savina i izvedbi Ateljea 212 iz Beograda, dramu traži u izoliranom mikrosvijetu seoskih bespuća Povelna u Srbiji. Poput Martina McDonagha sa sličnim irskim pejzažima, mladi Spasojević tematizira tragičan sudar urbanog i ruralnog te u često korištenoj temi migracija mladeg stanovništva iz seoskih krajeva pronalazi punokrvenu dramsku temu. Selo je prostor u nestajanju, iz kojega protagonist Janko ne odlazi, nego bježi, ostavljajući za sobom ljude iz vlastite ruralne prošlosti. Spasojevićeva drama, iako napisana kad je imao tek dvadeset jednu godinu, vrlo uvjerljivo ocrtava likove i situacije, ne dopuštajući ni u jednom trenutku odskliznuće u patetiku. Selo u *Odumiranju* nije dobroćudno plodno tlo za ocrtavanje osebnih karaktera – ono je popršten potresne ljudske drame. Savinova režija precizna je i pravolinijski vodena, sa sjajnom scenografijom Geroslava Zarića, čija iskošenost interijera uvjerljivo predstavlja svijet koji se razglobio. Među ujednačenim ansamblom žiri festivala izdvojio je glumca Borisa Isakovića koji je, uz mađara Tamása Keresztesa, nagrađen za najbolju mušku ulogu.

*Sonja*, nastala po istoimenoj noveli Tatjane Tolstoj, u izvođenju Novog riškog kazališta u režiji Alvisa Hermanisa, sužava izolirani mikrosvijet na jednu osobu. Alvis Hermanis u svom kazališnom radu reafirmira emociju kao glavnog pokretača zbivanja. U njegovoj interpretaciji jednostavne i tople priče o ružnoj, glupoj i nesretnoj djevojci velika srca posebno se ističe sam prijenos iz dramskog teksta u kazališno pismo. Tolstojeva, naime, ispisiuje *Sonju* kao pripovijetku u trećem licu, a Hermanis prijenosom na kazališnu scenu ne dramatizira priču,

nego joj ostavlja isti oblik, smišljajući lik provalnika koji će ispričati Sonjin život, dok se drugi glumac ne pretvori u samu Sonju, koja će bez ijedne riječi ilustrirati narativni tekst predstave. Hiperrealistička scenografija miješa se tako s bajkovitim *storytellingom*, a narativan opis Sonjine puste svakodnevice dobiva pun smisao obratom u kojem glavna junakinja svoj životni smisao nalazi upravo u fikciji. Začudna Hermanisova teatarska priča pomalo je spora, ali u potpunosti domišljena bajka o ostarjeloj djevojčici sa žigicama. Gundars Ābolinš u naslovnoj ulozi nagrađen je posebnom nagradom Novog lista, a Alvis Hermanis osvojio je nagradu za najbolju režiju.

*Fragile* Tene Štivičić, u izvedbi Slovenskog mladinskog gledališća iz Ljubljane i režiji Matjaža Pograjca, kao da vlastitu pretpovijest vuče iz prethodno opisanih mikrosvijetova, prenoseći ljudsku samoću i odbačenost iz zatvorenih sredina u globalno selo. Tena Štivičić prikuplja ljudske sudbine sa svih strana svijeta smještajući ih u artifičijelan okvir Londona i oformljuje *vrijeme čekanja*, vrijeme koje svakom liku izgleda kao prolazno razdoblje prema nečemu boljem, iako nije sasvim izvjesno da to *bolje* uopće postoji. U globaliziranom svijetu u kojem jedan jezik više nije dovoljan za jednu priču, Štivičićeva piše potresne emigrantske kronike na raznim razinama usvojenosti engleskog jezika, stvarajući tako *melting pot* ljudskih sudbina – likovi su usmjereni jedan na drugog bez mogućnosti potpunog odlučivanja o vlastitoj sudbini. Neobično za praižvedbu hrvatske drame, Matjaž Pograjc je iznimno maštovitom režijom izvršio radikalno scensko nadopisivanje dramskog pisma, slažući uz pomoć videoprojeksija osebnju montažu atrakcija.



*Fragile* Tene Štivičić, u izvedbi Slovenskog mladinskog gledališća iz Ljubljane i režiji Matjaža Pograjca

Glumci pred televizijskim *blue screenom* igraju izrazito filmski, a njihovi kolege kamerom snimaju kadrove i u realnom ih vremenu montiraju s maketama prostora na pozornici, stvarajući tako na velikom projektoru i nekoliko televizijskih ekrana igrane scene koje se događaju pred očima gledatelja. Glumačkom ansamblu u ovakvoj je koncepciji oduzeta svaka mogućnost pojedinačne bravure i svaki je glumac osim svoje morao odigrati i vrlo zahtjevnu ulogu snimatelja. U homogenom i ujednačenom ansamblu žiri je izdvojio mladu Katarinu Stegnar, nagradivši je kao najbolju mladu glumicu. Izrazito zahtjevno u tehničkom i izvedbenom smislu, redateljsko viđenje Matjaža Pograjca dodatno aktualizira u drami nagoviještenu kritiku medijskog voajerizma i stvara snažnu i potresnu cjelinu koja svojom promišljenošću uvelike nadvisuje većinu predstava nastalih po novijim hrvatskim tekstovima u posljednjih deset godina. Tu visoku razinu izvedbe prepoznao je i žiri, davši Pograjcu i ansamblu *Fragile* posebnu nagradu za novu kazališnu realnost.

Dvije predstave na ovogodišnjem Festivalu, beogradski *Cirkus historija* i *Mačka na vrućem limenom krovu* HKD teatra, nisu se u potpunosti uklapale u najavljenu koncepciju, a zajedničko im je da na radikalni način stupaju u dijalog s klasicima. HKD teatar ustrajan je upravo u propitivanju suvremenih čitanja modernih klasika. Njihov kućni redatelj Larry Zappia i ovog je puta korjenitom dramaturškom obradom pristupio scenskom čitanju *Mačke*. No, dok je u *Gloriji* zadirao u same odvojke radnje, u postavljanju Williama odlučuje se za postupak redukcije, stavljajući Maggienu nerealiziranu seksualnost i Brickov latentni homoseksualizam u drugi plan, izvlačeći u središte interesa neljudsku borbu za imetkom pred samrtnom posteljom bogatog veleposjednika. Odnose među likovima Zappia gradi kao proračunate i hladne, bez južnjačke strasti koja krase gotovo svakoga izvedenog Williama.

*Cirkus historija* autorice i redateljice Sonje Vukičević prva je samostalna produkcija u četrdesetogodišnjoj povijesti beogradskog Bitefa. Sonja Vukičević na zanimljiv, ali pomalo staromodan način kompilira Shakespeare

PREMIJERE

FESTIVALI

OBLJETNICE

RAZGOVOR

GLAZBENI

TEATAR

ESEJ

TEMAT

GAVRAN U

PARIZU

IZ STRANIH

ČASOPISA

TEORIJA

IZ POVIJESTI

NOVE

KNJIGE

DRAME



Cirkus historija autorice i redateljice Sonje Vukičević



No return finskog kazališta Viirus iz Helsinkija



Mačka na vrućem limenom krovu HKD teatra

ove monologe izlažući ih zrcalnom odsjaju poetiziranih izvadaka iz tekstova šekspirologa Jana Kotta. Veliki Mehanizam Historije Jana Kotta, koji ukida svaku teleologiju i vjeru u napredak, prenosi se u današnji politički trenutak u obliku koreografiranih monologa, od Tita Andronika do Hamleta, koje plešu i govore poznati beogradski dramski glumci. Posebno su dojmljivi Branislav Lečić kao Macbeth na koturaljkama, staloženi i potresni kralj Lear Dragana Mićanovića i uvjerljivi Hamlet Anite Mančić, koja je i nagradena za najbolju epizodnu ulogu.

U skladu s otvorenim pitanjem otuđenja pojedinca, na Festivalu su prikazane dvije predstave koje su za polazišnu točku odabrale prozu Franza Kafke. *No return* finskog kazališta Viirus iz Helsinkija bavi se posljednjim poglavljem Kafkine Amerike i kratkom novelom *Bratoubojstvo*, a *Samljeveninestao* budimpeštanskog teatra József Katona netipična je obrada *Procesa*.

Finski teatar Viirus malo je kazalište švedske nacio-

nalne manjine u Helsinkiju. Cezarijus Grauzinis, umjetničkog imena Cezaris, i prije je surađivao s Viirusom, a nakon ovog projekta proglašen je umjetničkim ravnateljem. *No return* uzburkao je najviše polemika na raspravi za okruglim stolom poslije predstave, izazivajući među gledateljima posve oprečne reakcije. Cezaris afirmira pravo na grešku, pravo koje je po njegovim riječima posve ukinuto u surovom kapitalističkom društvu, i stvara svijet posve netipičnog Kafke. Umjesto u uobičajenom tamnom klaustrofobičnom interijeru, predstava se odvija na ružičastoj sceni, glumci su u odijelima žarkih boja dobili zadatak da glume gotovo amaterski, glazba koja prati radnju nježna je i vedra. Rekonstrukcija priče o potrazi za Prirodnim kazalištem iz Oklahome kombinacija je pripovjednog teatra i malih dramskih vijneta na praznom scenskom prostoru. Drugi dio pokazuje pripremu dramatičarke priče *Bratoubojstvo*, koja se uzastopno, s kratkom stankom, sve brže i brže ponavlja i tako osvještava neuhvatljivi fluid između gledateljeve pozornosti i glumačke igre. *No return* je zanimljiv, iako prerazvučen eksperiment u kojem redateljsku viziju spašava skladna glumačka izvedba.

Predstavi *Samljeveninestao*, koja je posve zasluženo ponijela titulu najbolje na Festivalu, također je ishodiste u Kafki, u njegovu najpoznatijem romanu – *Procesu*. Dvadesetosmogodišnji redatelj Viktor Bodó zajedno sa stalnim suradnikom Andrásom Vinnajem stvara ambicioznu narativnu liniju, samo uvjetno prislonjenu na motive iz *Procesa*, inkorporirajući u predstavu klasični dramski i fizički teatar, hip-hop i mjuzikl, breakdance i odbleske artaudovskog teatra okrutnosti. Bodó briše međuzanrovske granice, radikalno ironizirajući smrtno

ozbiljne kafkijanske motive te pokazujući kako je sudbina Jozefa K. jednako aktualna u današnjem svijetu prividne demokracije. Društvena flajšmašina, afirmirana u *Samljeveninestao* rijetko viđenom redateljskom imaginacijom, dodatno je podcrtana ingenioznom scenografijom Leventea Bagossyja koja funkcionira kao beskraini hodnik sužen u perspektivi, naglašavajući time klaustrofobičnost radnje. Sjajan i nevjerojatno uigran ansambl raspoređen je, slično kao u Anočićevom *Lojtrici*, na mnoštvo figura moći i autoriteta, licemjernih kolega i nevjernih i hladnih žena, s odličnim Tamásom Keresztesom u središnjoj ulozi Jozefa K. Keresztesova igra nudi zahtjevan raspon od straha do bijesa, preko prkosa i zburjenosti do potpunog ludila i izbezumljenosti u kojoj se u završnim scenama uvjerljivo ogleda temeljna premisa komada – nije lud Jozef K., ludo je društvo koje ga okružuje. Osim nagrade za najbolju predstavu, nagraden je i Tamás Keresztes za glavnu mušku ulogu, Levente Bagossy za scenografiju i Kristina Berszenyi (kostimograf Feydeauova *Magarca* u HNK-u I. pl. Zajca 2005.) za kostimografiju.

Bodóva hrabra interpretacija *Procesa* jedna je od najboljih predstava viđenih u posljednje vrijeme, ponajviše zbog lucidnog i izrazito uspješnog ubacivanja elemenata popularne kulture na kazališnu scenu. Bodó *patchwork* stripovskih i supkulturnih elemenata, neopтереćen kazališnim uzusima, nimalo suptilno razbija granice među žanrovima i na velika vrata u kazalište propušta pop-kulturu. Isti odmak od akademizma mogao bi biti i te kako vidljiv i u hrvatskom teataru, zaslugom trenutčno najzanimljivijih dramatičara, Vidića i Sovagovića, kad bi se samo našao redatelj koji bi ih na pravi način postavio na scenu.

Ovogodišnje male scene omogućile su propitivanje kvalitete dvaju autentičnih hrvatskih kazališnih poetika, autorskog dvojca Jelčić-Rajković i Saše Anočića, i njihovu izravnu usporedbu s vrhunskom europskom konkurencijom. Suptilno poigravanje između stvarnosti i fikcije Jelčića i Rajkovićeve te Anočićeva originalna popkulturna groteska u funkciji društvene kritike, s pravom su se našli u Ivankovićevoj selekciji, pokazujući kako je riječ o značajnim predstavnicima suvremenoga hrvatskog teatra. S druge pak strane svjedočili smo pomno izabranom presjeku djelomične europske produkcije, koji na različite načine afirmira potragu za *svakodnevnim tragičnim* M. Maeterlincka s početka teksta. Takva potraga,



Samljeveninestao budimpeštanskog teatra József Katona

bilo da je zakočena u klaustrofobiji malih sredina (Emma Dante, Spasojević-Savin, Tolstoj-Hermanis) ili doveđena do globalističkog apsurdna (Štivičić-Pograjc, Vinnai-Bodó), na uvjerljiv način ispisuje psihogram pojedinca u globaliziranom okružju i opisuje tematska i estetska polja interesa suvremene europske drame i teatra.